

Landskap: *Skåne*Upptecknat av: *Ivar E. Andersson*Härad: *Färs*Adress: *Box 75, Östraby*Socken: *Östraby, Öved, Kåre* Berättat av: *Per Nilsson*Uppteckningsår: *1934*Född år *1869* i *Brunnslöv, Östraby*

Uppteckningen rör

sid.

Julkärrar.

1.

Julpyndnader av halm.

1.

Uthädnings v. skövdefest.

1-2.

Halm på golvet.

2.

*Lägga ut halmviska, för att få
veta hur skövden skulle bli.*

2.

Jul-lekar.

2.

Gävor åt de fattiga v. julen.

3.

Jultornen.

3.

Julaspöken.

3-4.

Krut, - gubbar av halm.

4-5.

Is i mud stjärnan.

5.

Skriv endast på denna sida!

16 sid.

4618.

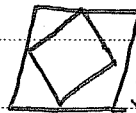
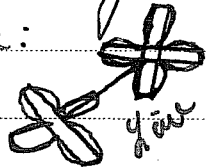
Kasta in "julahunda."	sid. 5-6.
Staffansridning	6.
Lucia	6.
Julförbudet.	7.
Julhakar gömdes t. vänn.	7-8
Fattiga barn gick omkring v. jul- tiden o. fick mat.	8.
Närlingsliden, - äldre mansgille.	8.-11.
Borgarvallet "Liafrosan" höll by- tyr åt byfolket - - -	8-9.
Lågen om Tombs hyrka.	11-12.
Präst, som hade makt över sjukdommar, - och öv dem	
Orde, - m. m.	12-16

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—

Färdt och fränt vid Trösk ningen sparades ett par kärvar
vilka användes vid julen till s.k. julkärvar, d. v. s. de
sattes upp på en stång under gästgärdarna, och användes
till mat åt små förtarna. Detta bruk, gagnar allmänt
ännu här på orten, men påhögades ungefär på 1850 Talet.
I regel sattes kärven upp mitt för "stuefönstren" i trädgården.

Vid julen tillverkades många olika slags prydnader
och alltså råg kaka, vilka hängdes i Taket i stugan som
prydnader. (Mest användna prydnaden var den s.k.
julkärvan. Den tillverkades dels ett större "hus" och flera
mindre "hus" samt ett "tär" mellan varje "hus". De s.k. "tärn"
gjordes av råg kaka och liknade kuren! Därem hade följande
utseende:

Hus är
tärn
färdt

Vid skädförten vilka alltid hällas i större gårdar i orten
i mitten av 1800 Talet, brukade man kläda ut en person

med bahr eller bäs, så han föreställde något djur.
Till ha, bäst, all eller dylikt, vilken person man
sedan använde till lustig kurre. Man sade sig så
med bannan så länge tills all bahrn fallit av
bannan. Detta brukades mycket i skädesfester samt
vid träskegille.

Vid jultiden brukades bäras in bahr på gatuett, var
man sedan lekte under bala julen.

Vid julen brukades lägga ut en bahrvinke vid färsbuden.
Stötte den väck så blev skändan god, men skulle den
liggande kvar, då kunde man bära in den, ty då
brukade man spara på bahrn, ty då blev skändan
dålig till mätta är.

Bährn som bärs in under julen på gatuett till att
leka i, skulle vara röghalt. Följande bahr lekte i
regel: "Prega yot an skanagaren" "Stay träll i hjäl"
"Skadde klacka" m. fl. andra.

Sk. Färskt Osthyssan ¹⁸⁸⁰ 3 4618 ¹⁸⁸⁰ 25 Osthyssan
¹⁸⁸⁰ 1880 25 Osthyssan

3

Vid julen gick älskarna till kyrns fattiga med gåvor, t. d.
med ett krus mjölk, en kaka färdig att en kaka greft
bröd, ett sked med smör, en liten ost, en kauring, ett
rättat färskt m. m. Inom åren vara alltid om
älskarnas egen tillverkning. Fattigarna vid denna
tid (1850 - 1880) mycket givmilda med de fattiga
älskarna bjöds alltid fräsk manen, vakt påken m. fl.
att billa jul- nyår- och tretton afton i gåden.

Vad beträffar jultanten eller julbocken så hade ut gåvor
färdiga detta i skolorna men först 1880 tekt. Före
denna tid hade man aldrig hört tals om julbocken
eller jultanten. Jultanten var klädd i grön klänning
och vända kläder, gåvorna bestod i regel av en stor
matten, brunt socker, kakor m. m.

Julspäken färdig alltid om julen. I regel var det
tretton afton man fick dylikt främmande, men veckan mellan
jul och nyår användes varje kväll. Julspäken kom

käde en och en, och i stora sällskap. Personerna
som voro utklädda till julspeken, voro förklädde på
olika sätt med masker för ansiktet eller svartade, och
med kläderna vända, korade klädda till damer eller
omvänt, damerna till herar. Saken var bara att ej
bli en igen kända. I regel sjöng eller spelade julspeken
många lutan. Julspeken blöta alltid traktade med mat
och dryck. Sådana julspeken finnas kvar ännu i
Brundby, men dock ej så allmänt. I regel var spekenas
ärende att låna hus.

På trettonde dag jul (Hunt) brukade man
göra en gubbe av botten med kläder på. Gubben försågs med
en kopp och fiskar var på skrivit ett vers, samt vädren
på alla platser där den varit, samt med oppmaning att
skänka den till nästa plats. Den placerades i regel i farten
hos grannen och denna i sin tur sände den till nästa granna
när han följande den, samt skrivit sin adress på pappret.

Skänkt
Fors och
Östberg m fl. 80
nyttår 1934

5 Nyl. Per C Andersson
4618 Per Nilsson

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

Regel brukade man ställa gubbarna så de fäll in åt rummet där dären öppnades. På bingorna blanda illa skända darginerna. Detta bruk florerade redan i början av 1800 talet och fortgick ännu på arten men i mindre utsträckning. Skrivningens innehåll var i regel ett knut skulle lösdas vidare om man ej ville bura honom. Gubben benämndes ännu Feliggubbe.

Gå med stjärnan: Ett sällskap gick omkring kring kottadagarna på gårdarna och sjöng en visa som jag dock ej har upptecknat och har glömt. Man hade en utskuren stjärna med, var i guldbrunn. Detta bruk florerade mest i Tuleba och Kärreby åren 1820 - 1880. Detta har emellertid alldeles gått bort, och brukar aldrig mer.

Julen var slut om knut (20de dag jul) Julen bänder ut genom att banta in knuten (juleknuten). Ett bytte av två, sådant parter) små järnskrat m m. Sedan knuten inkrats har en grannar fick man brätt att springa, ty man ville helt ej vara igenkänd. Fick man försäring var det

Sk.
Färs bok

6

4618

Östaby, Öved, Kvästorp, Vombs 1934

var det bra, ty om man kunde det hända att man blev
fästtogen an den personen som man kastat in kistan
skulle man fästtogen, blev dock traktningen god.

Annandag jul red man stoffen. Man red från
gärd till gärd och sjöng stoffens visor. Men i detta
fall var traktningen mycket god.

Lusia finns ej alls i Trundtärn, och berättaren kan
aldrig minna sig ha sett några seder under de gamla
tiderna, under Lusie. Dock kunde de senare åren ha
man dock bärgat, med bräckor, med ljus och krona, vilken
lyuden höfs med dapp. Detta bruk har bärgat först nu på
de senare åren.

De gamla bruket blev kvar i ganska stor utsträckning
ännu i dessa orter, men dock i mindre utsträckning,
dock tycker meddelaren det ser ut som om de gamla
sederna skulle mer och mer upptagas igen, kanske till
till helhet, kanske till större.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

uppt.
L. E. Rindom

Östaby

Per. Per
Nilsson

f. 1869

1 Östaby

2
4618

Jon C. Andersson

berätt. 95 Per Nilsson

född 1869 i B. Runstätt (B.)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

Skänk
För
Styrelsen, Kärlekens Vän
Hur julen förbereds kan berättas även om till exempel
1850-talet. Redan omkring Lucia, den 13 december, började
bakningen, som varade en och en halv vecka, på större
ställen bakades 2 i 8 bak bröd, det skulle räcka till
fram i februari. Den särskilt julkaka en groft bröd
skulle först varje dagtid ha ligga på det långa bordet
som användes dagligen, och på den nedre ändan där
stod även ett krus med ~~mycket~~ hembryggt drickskafölj
Om någon främmande kom skulle det bjudas på en
(en god dricka) som det hette på den tiden Ingen fick
jag säga bort julen utan att ha smakat på
drickat. Sedan julen var över skulle julkakan gämnas
på ett stort ställe, så att den inte ruttade, utan
den skulle fram på bordet om våren, den fjärte dagen
varen började. Vårkaren skulle äta och den in
han seld. Rästarna och kögade väsarhetet. Hästarna
skulle även ha en bit vardags, att de måtte bli starka.

för värbudet. Några dagar före jul gick man
 se de fattiga barn vandra från gård till gård,
 med en påse på ryggen för att de bättre förtäro
 med människor, få en bit mat eller en koring till
 jul. Det var rätt så kärt för dem på den
 tiden. Särskilt vintern 1868-1869, då minväld
 blev på många ställen, och från lärens uppåt landet
 komna bögar och unga män ned för att söka ar-
 bete, men då det ej fanns måste de tjuga sitt be-
 träd.

Chrästens liden är sedan gammalt äldre mans gyllenas tid
 och på fördom stora fester med ännu flöd på mat och
 dryck. I Örebro socken skedde ombytte av äldre man
 vid "Chrästens liden", och om bytet funder alltid med ett stort
 gille. Då gjordes byns räkningar upp, och då var det alltid
 riktigt gilla. Följande sägen från denna tid berättas.
 Det hände en gång hallet "Liafrö", som bodde i Fruealiden

blev hydden till ett dylikt äldermanagille. Men när man
 närme förunde emellanid engång på att stå på
 slakethen under kummen. Då blev hon arg. Hon hade
 alltid följt källan bytjen att byfallet i Qued och haft
 gillslag med dem, men efter det olyckliga gillet kom aldrig
 Juren bland byns krog, och som stoff varde hon att
 bönd vara aldrig skulle blive hans om någon bytjen
 i Qued, vilket en byt säger de aldrig skulle blivit seken.
 Ett regelt gille skulle det alltid vara förenat med ombytte
 av älderman, Men som lats, har den avgående äldre
 mannen där gillet kängede, för att seken förhålla
 på den nye. Det var vanligt att den avgående på mår-
 tensaften bestod tillmiddag, medan den nye bjöd middag
 och kvätsmat, samt gille på mårtensdag. Emellanid
 blev det i de flesta byarna endast en måltid på vardera
 stället. Maten var rik och kraftig. Längesjukt med
 smärtslippa och den maten sinner, riergräd

me smärkalla, samt gästart, icke ännu bruna
känor. Varken på brännvin eller på rom tackly spade
det. I Bjärnjälgård var det ett bruk att den avgående
älskmanen skulle bjuda en kanna brännvin, medan
den nye stapp undan med ett steg. På sine pletter
skulle den avgående älskmanen ge byanörnen en kaka
tunna öl och några pattr brännvin. Den nye älskman-
en skulle också bestä öl och brännvin, samt kall
mat såsom smär, ost, kål, fläsk, men ej sättas
till duket bord, utan lag var och en sitt stycke i handen
emellan suparna. När den avgående älskmanen
avtäckte sitt kall, lönade han jämt af sin räk-
skoparna, varföre han ^{högst} ~~skulle~~ trumman vilken är att
samman kalla mannan med i stället för byskorn,
till sin efterträdare, varföre han lagn älskmed i ena handen
och efterträdaren i andra handen och säger: Skål brack
ny dricker jag honom till dej och önskar dej lycka

Skåne
Färs härad
Dönne sn

11

4618

Uppst. av J. E. Andersson
1934.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

ja ha gjort vad jag kunnat, vilket alla kunna in-
tyga, samt den nye Tager mest tammare och skäls-
med älsk i Tasken för skälen, varefter han en Tager till
byns älderman. Sådana äldermän gille hälls det i
halkarna på 1200 Takt. Allt mer och mer vara leds på
dessa männen och äldermän gille på grund av & Täckningen
efter säger sig & jätte Riksmän gille i våra dagar går
i mycket i stil med dessa gamla äldermän gille.

I Östaly förekommer ännu äldermän, men förtäta-
den har ett halvt mer eller mindre, men förekommer varje
år vid mäntens tiden.

Berättaren hävar han även berättar en Sagen om Vombes
Kyrka som berättas i min berättelse. På 1240 Takt
utbröt ett under bakning, varvid större delen av byn
i Vombes jämte kyrkan ödelades. Efter branden blev det
tal om att den nya kyrkan skulle stå. Det var en ligen
så illa ställt på den gamla kyrkogården, att vid vissa

Tiden på året gravarna bliva betäckta med vatten
så att kistorna måste sänkas. Prästen i församlingen
och många med honom ville ha kyrkan där den nu
ligger, men andra ville den skulle ligga där den legat förr.
Himlet blev stort. Man köpte sten och timmer till båda
platserna. Men snart kom en vagn som var förpackad
med i svart klädda hästar till den gamla platsen. Detta
avgjorde saken, och ingen vågade sedan komma och hämta
timmer från nya till gamla platsen. Vichkyrkan var
stor på den tiden, och kyrkan blev så byggd på den nya
platsen och där den ännu ligger. Prästen på denna tid
hette Albert Olofsson. Denne präst var en mäktig
herre, som hade makt till och med över den onde själen, sand
över alla slags sjukdomar både hos människor och djur.
Den gången blev han skjuten på vägen från Lund till Ad. Hästarna
ville inte gå ett steg. Då gick prästen av, tog en kvardstalen
och hästen, tittade genom den och sade: Järni det var det.

jag har länge väntat på dig. Skruva an högra bakfötet
bärket på högra armen, och så håller du upp vagnen
med den vänstra armen. Skurken gick befallning att köra så
fart han kunde. Det gick så det grinstrode i sanden
till Klingwallen där man skulle ännu ett vachttill. Ingen
bra färd. Där höjde prästen att bäraren stannade, varför
han befälde skurken att stanna, och frågade om bäraren fått
någ. Då han jakade fuk han befallning att sätta fuket
på alla. Så gick han emellertid vara att aldrig
mera afreda prästen eller ställa sig i vägen för hans
bäster. Bäraren lade detta och från den dagen blev prästen
aldrig mera "stannad" på vägen. Men ännu egen domstol
var hans makt ännu alla slags sjukdomar, ännu ännu
sådana som kommit genom tralldom eller andra
andrar. Genom denna förmåga, blev han vidt känd
och många varade som komma långa vägar för att
säka bot hos prästen. Sammark kommit i Skärbo

och en datter som drabbats av en egenartad och svår
 sjukdom, vilken ingen läkare kunde bota. Alla härla
 läkare och knacksalvare hade förgäves försökt bota flickan.
 Flickans kropp drogs samman, hon måste tal förmågan
 och slutet syntes nära. Genom biskopen i Lund fick
 konungen höra betes om prästen i Vamby, utskickaren av
 alla onda andar. Det gick illud till Vamby prästgård
 Skyldig kom och hämtade prästen och vid kusten lag
 konungens egen kistfäst, som bar honom även smedet
 till konungens slott. Befallning hade givits att prästen
 skulle införas i slottet, vid vilken tid han än kom
 Tiedigt på morgonen var han framme. Besättningen på båten
 påstod att aldrig förr hade de haft så förlig vind och
 aldrig förr hade de kommit så snart även smedet. Prästen
 blev genast inläppt och konungen lag mat honom i egen
 kyggrum. Prästen berättade många på, och till konungen till
 punkt och pricka, redogjort för prinsessans sjukdoms saken

prästen. Jag har mig uter vad hon lider av, men också
att det är en mycket svår sjukdom. Det går inte i
bort att få henne frisk igen, men får jag fria händer att
komma och gå, när det är mig gynnligt, så skall flickan
innan nästa månad, således om sju dagar vara frisk
och kry som ett "vinter ug" Låt mig se henne. Konungen
gär gärna den begärda tillåtelsen. Han gick ha i stället
och äta vid konungens biff. Konungen satte särskild
vakt, som bestod att svara för prästens liv och frid. Han
det om gick till ut ingen men på åttonde dagen var
prinsessan frisk och kry som förr och kunde röra sig
ledigt och fritt. Att de kungliga förtjänarna vara glada och
tacksamma, och gärna ville "kungligt" betona hennes råd-
slare, säger sig själva. Senne ville emellertid ej mottaga
någon betänning för egen del, utan skall bara säga:
"Min kyrka står i Vamb är fattig, och vi har ej
råd att lägga det klyftan den borde vara. Vill ni skänka

lyf tackar till chette tak, så skulle jag och min försam-
 ling bli glad al tackarna. Konungen svarade. Din
 anbitan är redan beviljad, men hur skall vi få den
 över och till din kyrka? Prästen svarade: Vill i, min
 konung låta bygga en präst eller glatte, som kan bära
 tackarna, så skall jag ställa om överfarten till Skåne
 och sedan skola mina församlingar och skjutna från
 Öne och klara farla den till Vomb. Så skedd. Så blev
 var lagt på glatten, tog prästen plats på blyet, umbrade ankad,
 och med det samma satte glatten sig igång så det forade
 om järn. Det svalpade till där framme, men ingen såg
 till någon dragare. Det dröjde intet många timmar förrän
 prästen var i land mid dödsstämning mynnig, och efter
 några dagar var blyet i Vomb och lög snart som tak tackning
 på den gamla kyrkan. När den så brann ner, smälte blyet
 till klumpar, som emellan tid togas tillvara och gick utgjöra tackning
 även till den nya kyrkan. Så berättades historien om Vombs
 präst i berättelsen mynnig.